

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА VII

БРОЈ 7

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR VII
VOLUME 7

Accepted on December 25th 2018, at the 10th meeting of the SASA
Department of Language and Literature

Editor-in-chief
academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2019

ISSN 2335-0121

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА VII

БРОЈ 7

Примљено на X скупу Одељења језика и књижевности
од 25. децембра 2018. године

Уредник
академик
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2019

© Српска академија наука и уметности, 2019

Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године. Од октобра 2011. године уредник Трибине је академик Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.

Годишњак *Трибина Библиотеке САНУ* покренут је 2013. године. У првом броју донет је целовит преглед приказаних књига у Салону САНУ од 1991. до јуна 2011. године, а потом, у хронолошком низу, текстови казани на Трибини од новембра 2011. до краја 2012. године. У другом броју штампани су текстови са Трибине из 2013. године. У трећем броју објављени су текстови са Трибине из 2014. године. У четвртм броју су текстови са Трибине из 2015. године. У петом броју су текстови са Трибине из 2016. године. У шестом броју су текстови са Трибине из 2017. године. У седмом броју су текстови са Трибине из 2018. године.

Прилози се објављују без измена. Дати су наслови где их није било на саопштењима.

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ
6. II 2018 – 18. XII 2018.

Уредник
академик Миро Вуксановић

Стручна сарадница
Биљана Јоцић

САДРЖАЈ

<i>Српски молићвеник. Сјоменица Милану Решетару : 1512–1942–2012 / уредници Јасмина Грковић-Мејмор, Виктор Савић</i>	11
<i>Чудојворна икона у Византији / Бојан Миљковић ; уредник Љубомир Максимовић</i>	27
<i>Зборник радова Византјолошкој инстјијутјиа. Књ. 53 / уредници Љубомир Максимовић, Бојана Крсмановић</i>	27
<i>Миранји у Европи 21. века : зборник радова са научној скуја одржаној 5–6 маја 2017. / уредник Тибор Варади = <i>Migrants in 21st century Europe : proceedings of the international conference held on 5–6 May 2017 / editor Tibor Várady</i></i>	41
<i>Сјановање Рома у Србији : сјање и изазови / уредници Тибор Варади, Злаја Вуксановић-Маџура</i>	41
<i>Живој и дело српских научника. Књ. 11–15 / уредник Владан Д. Ђорђевић</i>	55
<i>Lives and work of the Serbian scientists : [book of abstracts] / editor Vladan D. Đorđević</i>	55
<i>Кријичко издање дела Иве Андрића. Коло 1, књ. 1–5 / уредник Зорица Несјоровић</i>	79
<i>Помени давних сеоба : знамења српске јовеснице / Динко Давидов</i>	97

Слободан Јовановић : теорија / Борис Милосављевић ; уредник Душан Т. Бајиковић	105
Даворин Јенко : (1835–1914) : прилози за културу сећања / уредник Капарина Томашевић	121
Јосип Славенски : (1896–1955) : поводом 120. годишнице рођења композитора / уредница Ивана Медић	121
Дан Библиотеке САНУ посвећен Алекси Шантићу (1868–1924–2018)	139
Синци и људи : приче из адвокатске архиве / Тибор Варади	159
Пути у јуче : приче из адвокатске архиве / Тибор Варади	159
Глас одељења историјских наука САНУ : (посвећен академику Милораду Екмечићу) / уредник Михаило Војводић . . .	177
Grid-side converters control and design : interfacing between the AC grid and renewable power sources / Slobodan N. Vukosavić	185
Речник српскохрватској књижевној и народној језика. Књ. 20, Пејојодан – јојдео / [уредници Даринка Горјан Премк ... и др.]	201
Хиландарски зборник. Књ. 14 / уредник Мирјана Живојиновић	217
Косовско-метохијски зборник. 7 / уредник Михаило Војводић	217
Словенска терминологија данас / уредници Предрај Пијер, Владан Јовановић	233
Еколошки и економски значај фауне Србије : зборник радова са научној скуја одржаној 17. новембра 2016. / уредник Радомила Пејановић	251
Култура, основа државној и националној идентитетј : зборник радова са научној скуја одржаној 24. и 25. новембра 2016. године / уредник Александар Косић	269

<i>Економија : запоуленоси и рад у Србији у 21. веку : зборник радова са симпозијума одржаног 4. и 5. децембра 2017. / уредник Александар Косић</i>	269
<i>Именик аутора, уредника и говорника</i>	287

Дан Библиотеке САНУ посвећен Алекси Шантићу (1868–1924–2018)

Поздравне речи: академик Владимир С. Костић, председник САНУ
академик Миро Вуксановић, управник Библиотеке
САНУ

Говорио: проф. др Јован Делић

Стихове казивао: драмски уметник Небојша Кундачина

У Београду, уторак 12. јун 2018. у 13 часова

Владимир С. Костић

ПОЗДРАВНА РЕЧ

Лепо је, али можда још више мудро, везивати Дан Библиотеке САНУ за имена великана, без чијих исписаних редова или стихова библиотеке не би ни постојале, као што то данас чинимо са именом Алексе Шантића.

Овај српски песник, уклето и трагично везан неумољивим патријархалним назорима за родни Мостар, који је ретко напуштао, а и тада само да би му се убрзо вратио, писац песама које су му се некако отргле, јер им стихове због нечега зна више људи него што је оних који знају да их је испевао Алекса Шантић, попут „Остајте овдје“ (1896), „Што те нема?“ (1897), „Емина“ (1903), „Вече на шкољу“ (1904), „Хасанагиница“, „Не вјеруј“ (1905), „Ми знамо судбу“ (1907), „Моја отаџбина“ (1908), „Претпразничко вече“ (1910), „О класје моје“ (1910) итд. Припадао је књижевном кругу око мостар-

ског листа *Зора*, који је покренуо са Јованом Дучићем и Светозаром Ђоровићем.

Ред је да се присетимо оних нити које Алексу Шантића повезују са нашом кућом. У варљивој послератној тишини, која ће се убрзо изгубити у буци топовских канонада, 18. јануара 1914. године Стеван Тодоровић, Стојан Новаковић и Љубомир Стојановић пишу Српској краљевској академији: „Алекса Шантић је један од најзаслужнијих наших песника. Више од двадесет година он ствара песничке производе, износећи све нове душевне преживљаје своје, усавршавајући све више свој лепо стих и удубљавајући све дубље своје погледе на живот и свет. Од почетка свог рада он је народни песник. Без декламовања и фразе, без претеривања и тражења јефтиних ефеката, он је у великом броју лепих песама дао обрасце новопророђене националне поезије. Он је показао да патриотска песма може бити и лепа, и искрена, и пуна подстицаја и полета и кад је адекватна по садржају своје стварности коју описује. Само ту стварност је требало пропустити кроз душу која осећа и која може да разуме онај скривени, дубоки смисао који има данашњица (рекао бих, заправо, тадашњица) за цео српски народ. [...] Шантић [је] био увек у тешким политичким приликама и борио се за наша национална права колико му је снага допуштала – онда ће се разумети да ми, бирајући господине Шантића за дописника, дајемо признање и целоме националном покрету у Херцеговини, који је налазио сталног одклика у Шантићевим песмама, а не само једном заслужном уметнику и књижевнику.“

Милош Црњански, коме је такође морало бити места у овој кући, обично двозначан када говори о другима, са извесном сетом и само ретким малициозностима, описује сате проведене са Шантићем: „Он је свако вече долазио на чашу пива. Шантић је тад већ био остарео, али прав, леп, поносит, природан, уљудан, необично. Имао је дивне очи, диван стас и дивно понашање које се данас, можда, и не цени и не разуме. Изгледао ми је као неки осиромашени бег, али није продао очеву кућу. Ја сам био продао очеву кућу.“ – контрапунктом наглашава Црњански.

„Седео је, над Неретвом, уз кафу, са једном болесном измученошћу, која је волела још само свеће и месечину... Ниједна прљава реч, ниједан меснати осмех, недељама ... Волео је земљу, а неку дубоку и страсну стидљивост имао је и у тој најдужој љубави.“ Шантић ће међутим, ту своју љубав прецизно одредити стиховима:

*Не њлачем само с болом своја срца
Рад земље ове убоје и њоле;
Мене све ране моја рода боле,
И моја душа с њим њајњи и њрца.*

Не само због песме „Остајте овде“, налазим да је мишљење Миљенка Јерговића веома значајно: „Његово српство је било потпуно инклузивно. Укључивало је друкчије и различите, што из данашње перспективе дјелује готово па невјероватно и непостојеће у овим данашњим свјетовима и свјетовима ових наших данашњих расправних патриота.“ Најзад, ако се лако уче и памте Шантићеви стихови, нешто теже иде са учењем његове горштакче, херцеговачке отмености – она се нажалост, до краја не да научити!

Отмену уздржаност Шантића срећемо и у одговору Председништву 27. фебруара 1914. године из Мостара у којој унеколико развученим рукописом пише: „Поштовани господине, свима цијењеним члановима Српске краљевске академије, који ме изабраше за дописног члана, најсрдачније захваљујем. По Вашој жељи овдје Вам прилажем своју биографију. С одличним поштовањем, А. Шантић.“

Алекса Шантић умире од готово неизбежног пратиоца српског песништва тог времена, туберкулозе, у Мостару (а где другде?) 2. фебруара 1924. Очевици кажу да када се чуло за његову смрт, „Мостар је сав био у црнини“. Све радње и сви дућани били су затворени, а народ је кренуо ка кући Ћоровића, да ода последњу почаст „највећем песнику по души и срцу“. Бројне делегације, српске, хрватске и муслиманске су допутовале у Шантићев родни град, неки су пешачили и по 40 километара, да по православном обреду испрате великог песника. Чак је и мујезин, у тренуцима када је поворка пролазила поред џамије, са минарета отпевао последњу „молитву праштања“.

У мом детињству, тик изнад данашње III београдске гимназије, једна уз другу налазиле су се две основне школе, „Алекса Шантић“ и „Слободан Принцип-Селџо“, по имену рођака једног далеко чувенијег Принципа. Данас тих школа више нема... Колико знам, постоји школа са Шантићевим именом у Калуђерици (молим Вас да ово не схватите као потцењивање). Али, изгледа да је Црњански већ тада предосећао да ћемо, попут њега, и ми продавати родитељске куће. И добро је што нас на свој дан Библиотека САНУ од тог наума одговара.

Миро Вуксановић

ЈЕДАН ДАН, ВИШЕ ЈУБИЛЕЈА

Обележавамо један Дан и више јубилеја. Дан је исписан великим словом. Припада Библиотеци САНУ. А то је, сада и заправо, тихи океан чињеница у милион и пет стотина хиљада штампаних и електронских

публикација, место одакле се са неколико стотина сродних установа у свету размењују Академијина издања, а пробрана приказују на трибини која има свој годишњак; ту су подаци о свим српским академицима у 177 година бираних, десет хиљада њихових фотографија, центар за библиографске послове, четрдесет легата с Вуковом библиотеком, велики број реткости на више језика, електронски каталог, мноштво електронских страних часописа и књига, читаонице које раде цео дан. Дан Библиотеке пада у покретан датум. Јер, главно заседање Друштва српске словесности, одакле се уздигла наша Академија, када су први пут бирани нови чланови, међу њима Вук и Његош, Шафарик и Текелија, Копитар и Гај, Владика Платон и Баталака, то заседање почело је 11. јуна 1842. и настављено три дана доцније, по старом календарском рачуну. Тада је Друштво добило прве књиге и првог библиотекара. Тада је, у наставку Записника, уведено да је Димитрије Тирол, 14. јуна, поклонио 14 књига. Прва међу њима, у две части, јесте *Хронолојическо обозреније новоросијскаја краја*, а последња на списку је књига *Доказивање да су славенски народи ѝримили јошѝ ѝре Кирила и Меѝодија хрисѝјансѝво*.

Дародавац, врли ондашњи писац, преводилац, издавач, управник темишварских српских школа и инспектор београдске Државне штампарије, све то и доста доброг још, био је Димитрије Тирол. Неколико година пре 1841. и оснивања Друштва српске словесности, чији је члан међу осам првих књажевским указом именованих, са Стеријом, Сарајлијом и другима, објавио је Начертаније за оснивање Српског ученог друштва. То се ретко помиње, јер је устаљен обичај да се заслужнијима и познатијима додаје и оно што су други урадили. Ово подсећање хоће да напомене, још, и податак да је Тирол рођен у Чакову 1793, а то значи пре 225 година. И то је први јубилеј за данашње помињање. Обележен је скромно, пригодном изложбом. Међутим, Тирола се присећамо сваког јуна, и чешће.

Зато смо за данас, по обичају да овај Дан посветимо заслужном српском академику, издвојили стихове, укупно песништво, упамћени лик и двоструко трагични, на оба света, живот Алексе Шантића. У свом Мостару, око часописа *Зора* и познате библиотеке у којој су излазиле књиге водећих српских писаца, око „Гусала“ и других српских друштва, крај православне цркве за коју се каже да је понајвећа међу Србима, блистао је, и радошћу и стиховима, крајем деветнаестог и на самом почетку прошлог века, са Дучићем, браћом Ђоровић и осталима, осамљени славуј са Неретве – Алекса Шантић. А онда, да не набрајамо све недаће до скорашњег рушења његове цркве, споменика и гроба, до ратног прекида телевизијске серије о њему, никад

обновљене, да призовемо сведока каквог други немају, који је рођен пре 125 година и тим поводом ће САНУ приредити посебну свечаност, који је пре стотинак година био у Мостару, на војној вежби, где му је долазио писац сонета и песама „Мој отац“, „Моја отаџбина“, „Хајдемо, музо...“, „Прољеће“, „На по пута“, „Не вјеруј...“, „Јутро“, „Мраз“, „Вече на шкољу“ и „Претпразничко вече“, а сваку ћемо, речену, данас да чујемо. Тај сведок с мостарске војне вежбе је Милош Црњански, који је предсмртног Шантића овако, тада, видео:

„Долазио је са дугом сенком, увек у црнини, носио је стара одела, мало похабана.“

„Седео је, над Неретвом, уз кафу, са једном болесном измученошћу, која је волела још само цвеће и месечину. Ни о својој родољубивој поезији није хтео да говори. У животу не видех човека тако стидљиве чистоте и жуди. Ниједна прљава реч, ниједан меснати осмех, недељама. Никад се није женио и кад му описах Ону, коју је годинама волео, песник љубави само одмахну руком. Ако буде испало да га прогласе малим песником, сећаћу се како је све, у ноћи и вечеру, преливало његов лик заносом. Волео је земљу, а неку дубоку и страсну стидљивост имао је и у тој најдужој љубави.“

„Знао је већ да ће му се тело распасти у звездану, цватну, мирисну земљу.“

Тако Црњански, као нико сетно милошевски у српској литератури, с малим подсетником о чему су разговарали, Шантић, рођен пре 150 година, и он, Црњански, 25 година млађи. Знамо да им је тада, у сусретима „с дугом сенком“ Дучић био барем трострука тема, да су неједнако разумели Расткове и друге модерне стихове, а само слутимо да су могли понешто рећи један другом о својим почецима, о првим стиховима које су објавили у истом „листу за српску младеж“, у *Голубу*, Шантић 1887, Црњански 1908. године. Прва Шантићева песма имала је наслов „Прољеће“ и први стих: „Гле красоте, гле љепоте!“ Прва песма Црњанског била је „Судба“, за коју понеко пише да је посрбљена. А као да је Шантићев стих „Ми знамо судбу и све што нас чека“ дошао из истог искуства, само неколико месеци пре прве песме Милоша Црњанског.

Песнике њиховог реда не спајају ни године рођења и првог објављивања, ни јубилеји и чланства у установама, где је Шантић дописни а Црњански ни толико. Њих спаја оно што „тек у заносу пророци слуте“. Биће да ми увек обележавамо само тај узвишени догађај.

Јован Делић

АЛЕКСА ШАНТИЋ ДАНАС

Поштовани господине управниче Библиотеке САНУ, академиче Миро Вуксановићу, хвала Вам за ову изузетну част и прилику, која се указује човјеку једном у животу, да Вам свечаном бесједом честитам Дан библиотеке САНУ на чијем се челу налазите, на мјесту које видим као врх и круну Вашег руковођења библиотекама, од Библиотеке у Сомбору, преко величанствене Библиотеке Матице српске у Новом Саду, до ове ексклузивне, посвећеничке библиотеке наше највеће научне установе. Ако се и Ваше књиге, а посебно Семол-трилогија, схвате као сакупљање језичког завичајног горобилја и спасавање једне расуте народне библиотеке у нестајању и пропадању, као спасавање и репродукција једне библиотеке о једном свијету у нестајању, онда се може рећи да је цио Ваш радни вијек у знаку библиотеке. Када то кажем, имам на уму сродност између ријечи *Библија* и *Библиоџека*, свјетлост тих ријечи и свјетлост јеванђеоске истине која нам казује да на почетку бјеше ријеч, слово, логос.

С тим осјећањем библијске светости упућујем своју захвалност свим библиотекама, библиотекаркама и библиотекарима уз чију сам помоћ духовно растао: од оне завичајне, школске, коју су основали моји сељаци, преко школских библиотека на Горанску, у Плужинама и у Миљковцу, па библиотеке Гимназије „Стојан Церовић“ у Никшићу, о којој је бринула сјајна професорка Видосава Мартиновић, до библиотека Филолошког факултета у Београду, посебно Семинара за општу књижевност и теорију књижевности, за коју књиге из свијета, својим рукама, и возовима, носио лично Зевс, Војислав Ђурић, вишегодишњи генерални секретар САНУ, па библиотеке Семинара за српску књижевност и јужнословенске књижевности, гдје су легати некадашњих академика Павла Поповића и Ивана В. Лалића, библиотеке Филозофског факултета у Новом Саду, о чијој свјетској философској и књижевнокритичкој периодици је једно вријеме бринуо академик Сретен Марић, Библиотеке Матице српске, о којој је знатно вријеме бринуо академик Младен Лесковац, библиотеке Семинара за словенску филологију Универзитета „Георг Аугуст“ у Гетингену, у коју сам долазио по књигу и у два сата ноћу, библиотеке семинара за германистику у Хамбургу, до библиотеке – феникса, Народне библиотеке Србије.

Зато своје слово о Алекси Шантићу, који бијаше оличење херцеговачке физичке љепоте и кога је његов земљак Перо Слијепчевић окарактерисао народном изреком: „Ћуд момачка, душа дјевојачка“, за-

почињем кратким освртом новосадског југослависте и компаратисте Драгише Живковића, аутора узорне стилистичке анализе Шантићеве пјесме „Вече на шкољу“, на Шантићеву личну пјесничку библиотеку:

„У Шантићевој библиотеци, поред неколико антологија страних песника, нађена су и сабрана или изабрана дела Шилера, Хердера, Кернера, Ленауа, Патена и збирке многих немачких песника.“

Ова Живановићева реченица – свједочење о пјесниковој библиотеци – разбија предрасуду о Шантићу као пјеснику скромног образовања и локалних, мостарских видика; о његовом недостатку озбиљнијих поетичких компетенција и европске књижевне културе. Човјек који је солидно говорио два страна језика – италијански и њемачки – који је за живота објавио шест књига пјесничких превода: Хајнеов *Лирски интјермецо*, избор *Из немачке лирике*, поново *Лирски интјермецо*, *Песме роба* Сватоплука Чеха, Шилеров *Виљем Тел* и избор *Из Хајнеове лирике*, а осим Хајнеа и Шилера, преводио је још Биргера, Гетеа, Уланда, Ајхендорфва, Милера, Ленауа, Моргенштерна, Хофманстала, Цвајга и друге, који је био упућен у европско пјесништво и веома добро знао руске романтичаре Пушкина и Љермонтова, пјеснику чије посљедње стихове пјесме „Снивао сан“ Богдан Поповић пореди са Шелијевом „Шевом“, не могу се порећи ни образовање, ни европски видици, мада ни мостарски хоризонти Шантићевог доба никако нијесу биле ограничени.

У Мостару је на размеђи вјекова одјекивало све што се догађало на домаћој књижевној сцени, али су до Мостара допирали и европски књижевни и духовни таласи. Мостар је заплуснуо снажан талас „војиславизма“, кроз који су прошли и Дучић, и браћа Шантићи, а затим и све оне промјене које је донио почетак вијека. Интелектуалци око *Зоре* били су веома образовани, попут данас мало познатог Атанасија Шоле, који је можда био главни стуб и центар мостарског круга. Треба ли подсјећати каква је различна сазнања, поготову историјска и књижевноисторијска, стекао и непрестано проширивао Владимир Ћоровић? Српски мостарски круг био је једно велико не само књижевно и интелектуално већ културно-социјално чудо. Мостарски видици били су међу најширим српским видицима.

Радован Вучковић, југослависта и компаратиста, проучавалац прво експресионизма, а онда авангарде у цјелини, указује да је Шантић у књигу превода *Из немачке лирике* уврстио Х. Хофманстала, Р. Дамела, А. Холца и А. Момберта „који се сматрају претечама или припадницима раног експресионизма“, па би у Шантићевим преводима требало тражити она места која показују у којој је мери он као песник био на висини свога времена и колико је настојао да га следи, а не „ло-

вити грешке и трагати за имитацијама“. Вучковић, очито, алудира на критичке примједбе Богдана Поповића и Пера Слијепчевића на Шантићеве пјесничке прегледе и преводе са њемачког језика, сугеришући да су управо ти трагови њемачког експресионизма у Шантића међу значајнијим слутњама и наговјештајима авангарде чак код најстаријега пјесника српске модерне.

Вучковић раздваја вредновање од типолошких одређења Шантићеве поезије, мада типолошка одређења имплицирају Шантићев књижевноисторијски значај: „Оболевши још у затвору 1917. године, Шантић је у поратном времену стварао лирику расула и није могао више досећи савршенство израза из прве деценије XX века“ – али се зато у његовом стиху и сензибилитету осјећа утицај њемачких експресиониста: напушта постепено сонет, комбинује стихове неједнаке дужине, избјегава строгу строфну организацију, уноси ритмичка освјежења и жели да „романтичарско-парнасовску симболику обликује у духу експресионистичке визионарности нове песничке реторике“. Шантић је, дакле, преко њемачких пјесника био упознат и с првим идејама и тенденцијама авангарде, односно њемачког експресионизма, што се у највећем броју критичких радова не види или превиђа. Утолико је Живковићево и Вучковићево завиривање у Шантићеву личну библиотеку и лектуру, односно у преводилаштво, од изузетнога значаја.

Из овога слиједи да треба веома озбиљно узети „Слику Алексе Шантића“ од Црњанског. Млади Црњански вели да је старог Шантића врло брзо начинио суматраистом, а при крају свога портрета пјесника у старости показује космополитску Шантићеву природу, његову отвореност према *Курану* и исламској култури, према својим комшијама муслиманима, али и страшно стање већ болесног човјека кога прогоне мрачне визије и привиђења, о којима знамо и из других извора:

„Поболевао је, али се није тужио. Једне ноћи, показујући у мрак, изговорио ми је сто четрдесету суру из *Курана*. ‘Склоништа тражим... склоништа од Удувала, од Издајника, који дува у груди људске, склоништа од Цина и од људи’.“

Шантић је овим цитатом повјерио младом пјеснику, искрено и дубоко, истина замаскирано, признање о стању свога духа и своје душе. А Црњански је осјетио ширину Шантићевог сензибилитета и отвореност за долазећу авангарду, за суматраизам Црњанског, а та отвореност је могла доћи из експресионистичке лектуре. Зато је велики мали Банаћанин, крупних час пламених а час меланхоличних очију, дубоко у праву када не допушта редукуцију Шантића на родољубиво пјесништво и када оцјењује Шантићев лиризам као чист, јасан, богом-

дан и тајно дубок, предвиђајући да његова „са раскошним пејзажем дубоко повезана слика, имаће дубљег смисла, за развитак наше лирике од свих певача и есеја оних којима то у каријери треба“. Црњански је, дакле, видио већ Шантића као вјесника авангарде, веома блиског његовом суматраизму.

Још један велики пјесник указује на чистоту Шантићеве форме и језика, а посредно и на његове широке пјесничке видике. Тин Ујевић хвали Шантићев језик као „чист, народан, богат, звучан и тачан: језик као суза“, и његову ријеч да је у функцији смисла: не „ријеч ради ријечи, већ ријеч ради реченога“; „његова форма је чиста, ритам тачан, риме одабране, иако нису савршене“. Тин се – што је веома важно – осврће на два стална пјесничка облика у којима се Шантић огледао – на сонет и терцину. Шантићев сонет – према Ујевићу – „нема онога специфично сонетскога, јер аутору фали техничка виртуозност, фина и истанчана, потребна за кратку стегнутост сонетскога облика“. Најбоље Шантићеве ствари су, по Ујевићу, испјеване махом у терцинама, „гдје се крај неомеђенога броја стихова свих стегнутости и троструке риме боље сналази његова обилна речитост, што проваљује попут нартљиве бујице“.

Гледане с ове временске дистанце, Ујевићеве оцјене су изнијансиране и тачне, а од нарочитог значаја је што долазе од пјесника који је испјевао најнерегуларнију, а вјероватно најбољу терцину на језику Срба и Хрвата – антологијску „Свакидашњу јадиковку“; од пјесника који је веома добро знао шта значи пјевати у сталним међународним облицима какви су терцина и сонет. Пјесник би морао веома добро познавати традицију и захтјевност тих облика, њихову такозвану „идеалну форму“, а потом правити отклон од те традиције и давати и сонету и терцини лични печат. А да би то постигао, пјесник не може бити локалних, скучених видика, као што Алекса Шантић није ни био.

Тин има једно грандиозно право: са становишта историје сталних пјесничких облика, односно терцине у Срба, ми немамо пјесника већег значаја ни домета од Алексе Шантића. Он је у терцини врхунски мајстор и њему припада право првенства. Војислав Илић је имао неколико необичних терцета, комбинованих са катренима, али – колико сам видио – само једну једину пјесму у терцинама, и то без завршног, неодвојеног стиха којим се заокружује карактеристичан вијенац и систем рима и у којем је најчешће поента. И Диса је привлачио овај облик строфе – он се у њему огледао у свом циклусу „Недовршене речи“ – али првенство у овој форми несумњиво припада Шантићу.

Шантићеве пјесме у терцинама настале су углавном 1910. и 1911. године, у краткој двогодишњој фази, када је пјесник био опсејднут

овом строфом. Не знамо поуздано одакле је терцина стигла до Шантића, односно у српску поезију. Могла је доћи из италијанске традиције, гдје јој је извор и поријекло. Њен релативно дуг стих, јампски једанаестерац – *endecasillaba* – и систем римовања којим се сваки средњи стих строфе повезује с оквирним стиховима наредне, погодовали су развијању сижеа и сижејних карика, дакле, епском пјевању. Терцина је изворно била епска, Дантеова строфа, створена за сплитање и развијање сижеа *Божансџивене комедије*. Шантић ју је могао наћи и усвојити на извору.

Шантић је преводио са њемачког језика, гдје се могао срести са терцином као лирском строфом. Терцина се преселила у лирику највише захваљујући Њемцима и вјероватно је од њих стигла до Срба и Хрвата, као лирска строфа. Од четрнаест пјесама у терцинама које је могућно наћи у школским изборима, Шантић је једанаест испјевао у изворном стиху – јампском једанаестерцу – а свега три у симетричном трохејском дванаестерцу. Број стихова, односно строфа, веома је различит – од пет до чак тридесет строфа. Тематски распон такође: од љубавних елегија, преко теме сеоба, Херцеговца на молитви, поетичких тема, слике сијача, обраћања старом бору и своме коњицу, слике свијетле ноћи до најбоље Шантићеве пјесме испјеване у овој строфи – „Прољетне терцине“.

Скренућу вашу пажњу на триптих љубавних елегија – „Једна суза“, „Једно вече“ и „Позни часови“, пјесме које показују поетичку закономјерност: све три пјесме варирају тему жудње и осјећања туге за вољеном женом која живи у свом идиличном породичном свијету; све три сагледавају дубину празнине и самоће лирског субјекта, све три истичу у први план доба дана, односно ноћи, што је у непосредној вези с пјесничким сликама и емоцијама које пјесме изазивају; све три наглашавају значај и статус појединих пјесничких слика и потврђују антитезу и градацију као конститутивна и композициона начела триптиха.

У пјесми „Једна суза“ мотив неостварене љубави, самоће и недостатка породице развијен је антитетички: поноћна самоћа затворене собе супротстављена је слици идиличне баште у смирај дана; усамљени, меланхолични лирски субјекат који своди животне рачуне супротстављен је безбрижној и срећној жени, оствареној мајци, која бере крупно, презрело воће; поноћно је супротстављено дневном. У пјесми „Једно вече“ насупрот идиличној слици љетње мостарске вечери, дочарано је болно унутарње стање лирског субјекта, коме у прозор „са висина плави / Један црни лептир доплови и паде“. И пјесма „Позни часови“ отвара се сликом идиличног окружења, али су позни часови у

знаку бића мрака и сјенки без броја, да би се пјесма поентирала завршним стихом, односно сликом аветињског позног мјесеца који буљи као слијепо око:

*(...) И сенке без броја
Сокаком њрну, и свака куца ми*

*Руком у њрозор, како њрође која...
Ти не знаш... Твоју ноћ свейле грајуљи,
Докле из њаме све у окна моја*

Кџ слијо око њозни месец буљи.

Језиво куцање незваних сјенки у прозор, ноћу, и поређење мјесечине са слијепим оком које буљи у собу дају аутентичност доживљају што га пјесма исказује и изазива, и изузетност самој пјесми; дају јој неконвенционалност и драматичност и на плану пјесничке слике, и на плану осјећања, што је углавном превиђано у досадашњим тумачењима, као што је превиђана и могућност читања трију анализираних пјесама као лирског љубавно-елегичног триптиха.

Најбоље су, по мом увјерењу, Шантићеве „Прољетне терцине“. Првих пет, од укупно осам строфа, опјева набреклу снагу прољећа, обнову младости и силе у дрвећу, нов живот који бије из корјена, цват бехара и младу јару, прољећне радове и прољећну пјесму. У шестој строфи јавља се чак и Господ, који бдије над тим чудом преображаја „и на свом топлом срцу земљу стиска“. У часу загрљаја земље и Господа настаје неочекиван преокрет и низање антитетички постављених слика, све до једне у знаку необичног, само Шантићу видљивог и знаног космичког црва. Његова појава утолико је шокантнија што долази као трећи стих шесте строфе, у којој се наглашава стисак земље на грудима Господа:

*Прољеће њјева. Но док Госџод бдије
И на свом њџојлом срцу земљу сџииска,
Ја видим како један црв се вије –*

*Гмиже и њузи и њолако њриска,
Овдје њо долу и њу њо врхунцу,
Травке и цвијетџи и корјења ниска –*

Сџабла и њране, замџтак и њрунцу

*Сваку; и њвожђе, земљу и кам њоли...
И видим њдје се њладан њење сунцу,*

И црвоѡочина злалѡна ѡада доли.

Истовремено с обновом живота и пулсирањем нове космичке снаге свугдје у природи јавља се и космички црв који напада и разара све, живо и мртво, оно горе и оно доље, гвожђе и камен, чак и сам заматак живота. Градацијски поступак набрајања показао се изузетно функционалним: на крају пјесме угрожено је и само сунце, које се претвара у златну црвоточину. Силе животног бујања и силе разарања су у сталном напону и некој врсти равнотеже.

Црв је велики јунак Шантићеве лирике. Он дуби и шара и по старом дому и, све су прилике, по пјесниковој души, али нигдје није уздигнут до космичког принципа и визије као у „Прољетним терцинама“. И ријетко је гдје Шантићева антитеза, којом се овај пјесник мајсторски служио, тако жестока, убједљива и сугестивна као у овој пјесми. Можда само у елегији „Претпразничко вече“.

Алекса Шантић је испјевао највише сонета у српском пјесништву и трајно обиљежио историју овога пјесничког облика у Срба, али у његовим сонетима – по Тину Уједићу – нема „онога специфично сонетскога“, и то је тачно, поготову ако се суди са становишта „идеала“ петраркистичког и елизабетанског типа сонета.

Шантић је гријешо против тематске усмјерености сонета: ову, првобитно љубавну форму пјесме, користио је у готово свим тематским круговима у којима се огледао.

Једно од основних правила петраркистичког сонета јесте јака опозиција између катрена и терцета, тако да сонет живи од те антитезе, од унутарњег напона између дужег и краћег дијела. Риме из катрена се зато не преносе у терцете и у сонету постоји унутрашња тематско-мотивска антитеза.

Понекад огрешења о правила покажу неки систем, па је и код Шантића могућно уочити и описати „системску грешку“. Таква „грешка“ онда постаје својеврсно „правило“; пјесниково лично поетичко начело. Парадоксално, стални пјеснички облици живе колико од понављања правила по којима се препознају, толико и од њиховог нарушавања, а поготову од „системске грешке“. Системским нарушавањем неког метричког правила настаје нови тип форме, стиха, строфе или сталног пјесничког облика, попут сонета.

Огрешењима о такозвану идеалну структуру сонета, Шантић је створио тип сонета који сам назвао *кружним* или *ѡрсѡенасѡим*. Умје-

сто да инсистира на досљедној опозицији катрена и терцета, Шантић понавља или варира, у терцетима, неки мотив, стих, а самом тим и риму из једног, најчешће првог катрена и тако ствара нови тип сонета – прстенасти сонет. Ако се тим понављањем спајају први катрен и други терцет, онда се прави пуни круг, велики прстен, а ако се понављање из првога катрена јавља у првом терцету, онда је то мали прстен. Шантић је његовао оба ова типа „системске грешке“ иновирајући сонетну форму и дајући јој свој печат.

Сонет „Прољеће“ наводимо као примјер Шантићевог великог сонетног прстена. Богдан Поповић је веома добро знао шта је сонет и „сонетна грешка“, а ову пјесму је унио у своју *Антилопију*. Њен први катрен гласи:

*Немој, граја, ноћас да ти сан обрва
И да склојиш очи на душеку меком!
Када мјесец сине над нашом ријеком
И на земљу њане њиха роса њрва,*

Родиће се младо њрољеће!

Кључна информација је у ефектном опорачењу, односно пребацивању из прве у другу строфу, и она је тим пребацивањем, том ритмичко-синтаксичком фигуром истакнута: *Родиће се младо њрољеће*.

Мотив опирања сну у том драматичном тренутку преображаваја природе понавља се у другом терцету, у завршној строфи пјесме, а са тим понављањем понавља се и *a* рима у другом терцету – *обрва / њрва*:

*Зајшо немој, граја, да ти сан обрва!
Дођи и у башићи буди ружа њрва,
И на моме срцу мириши до зоре!*

Преображајем природе преображава се драга у метафору – *ружа њрва*. Кружно, митско понављање у природу – рађање младог прољећа – праћено је понављањем мотива и *a* риме из првога катрена у завршном терцету и стварањем сонетнога круга или прстена.

Описану Шантићеву „грешку“ сматрам пјесниковим доприносом богаћењу сонетних форми. Шантићеве прстенасти сонети имају своју чар и у добром броју – високу естетску вриједност. То је, по свој прилици, српски грешни допринос историји сонетне форме и обогаћењу типова сонета.

Други Шантићев допринос сонету назвао сам *двосируким обр-*

иџом и он је карактеристичан за пјесме „Наш стари доме“ и „Жетеоци“. Сонету је иманентан значењски обрт који долази на прелазу из катрена у терцете. Шантић прави два обрта – и у првом и у другом терцету, нарочито успјешно у врхунској пјесми „Жетеоци“, врло ријетко хваљеној.

Наслов сугерише Шантићу својствену пјесму у славу пољских радова и радника. Пјесма почиње као нека буколичка идила – сликом вела мјесечине који се пореди са пауковим свиленим нитима, шуштањем зрелога јечма и црвенилом воћа у зрењу:

*Ко свилене ниџи шџо их џаук саџко,
По дрвећу виси месечине вео.
У џољу, уз реку, шуџи јечам зрео,
И ко крв, са џрана руди воће слаџко.*

Доминантан је поступак дескрипције, „објективне“ слике, при чему се у четири стиха користе два поређења. Шуштање зрелога јечма и наслов пјесме успостављају хоризонт очекивања: може се претпоставити да ће терцети бити у славу жетве и жетелаца.

Други катрен помјера слику са зрелог жита и воћа на дрвени торањ и астро гробље, гдје се на мјесечини виде крстови огрнути маховином, с раширеним рукама, којима као да хоће некога да загрле. Шантић прави озбиљан синтаксичко-ритмичко-семантички прекршај у односу на „идеалан“ тип сонета: не завршава синтаксичко-ритмичку цјелину катренима и, преносећи део синтаксичке цјелине у први терцет, прави опкорачење, односно пребацивање. „Зглоб“ сонета је, дакле, „оптерећен“ пребацивањем, чиме се нарушава „идеалан“ однос између катрена и терцета. Зато први терцет не дјелује као велики обрт или преокрет, иако се већ у њему појављују жетеоци. Прави и жестоки семантички удар и други обрт долази у другом терцету којим се открива онострана природа жетелаца и потпуно изневјерава хоризонт очекивања успостављен насловом и првим катреном. Да бисмо илустровали ове синтаксичко-ритмичке обрте, наводимо и преостале три строфе:

*Мали дрвен џорањ, као сџража нека
Уврх села сџреми. Сџаро џробље ћуџи,
А крсџови, маховином оџрнуџи,
Своје руке шџре, ко да сваки чека*

*Да заџрли некоџ... И док џоноћ џлава
Треџиџи, и џод Божџом руком село сџава,*

Жетѐоце чудне, кошѝане и суре,

*Ја видим ѝде с неба низ лесѝвице слазе,
С косама на враѝу шобоћући ѝазе...
И сврх села звони удар кобне уре.*

Синтагмом *Ја видим* с почетка другог терцета чудни жетеоци накнадно се освјетљавају као субјективна визија: долазак косаца апокалипсе на земљу виђен је и исказан из перспективе пјесничког субјекта. Идиличном пејзажу зрелога јечма и зарудјелога воћа супротстављен је силазак косаца апокалипсе и „кобна ура“ страшнога суда. Отуда се, накнадно, функционалном показује још једна метричка грешка. Трећи стих другога катрена – „А крстови, маховином огрнути“ – драстично крши цезуру. Пјесма је испјевана у симетричном трохејском дванаестерцу, али овдје ритмичко-синтаксичка пауза, појачана још и запетом, долази послије четвртога слога. Слиједи двије четворосложне акценатске цјелине, што овај стих чини драстичним изузетком. Метрички сигнал истовремено је и значењски: с гробљанским крстовима, који шире руке као да желе некога да загрле, почиње одступање од идиличног буколичког пејзажа и припрема се „кобна ура“ с краја пјесме. Нема, дакле, ни једне метричке „грешке“ у овој пјесми која није семантички оправдана, што може бити упозорење да се пажљивије читају и остали Шантићеве „сонети с грешком“. Ово је сигурно једна од најбољих Шантићевих пјесама. Поготову сонета. Шантић је, ипак, сачувао обрт, и то двоструки, у односу између катрена и терцета, при чему је симболичко значење пјесме откривено на самом крају. Пјесник је успио да разбије инерцију традиције, маестрално изневјеравајући хоризонт очекивања успостављен првим катреном.

Пјесма „Мраз“ је најближа идеалу сонетне форме, а драгоценост је због иновативног коришћења истрошеног романтичарског мотива *срца*. Срце и лирски субјекат су физички одвојени – срце је неидентификовани неко ко плаче у мразу и гробу. Та подвојеност даје и пјесми и једном потрошеном мотиву нову чар и поетски снагу.

Међу најбољим Шантићевим сонетима је „Ноћ“, пјесма космичког усмјерења и страха. У првом катрену ноћ је „авет страшна“ попријечена између неба и земље („Запрла ногом у земљу, а главом / У црни простор неба недомашна“) која „шиба вјетром и муњом крвавом“. Небо је неутјешни *црни ѝросѝор*, безнадни мрак, ваздух се *ломи, хуји и јечи*, а океан таласима хвата облак. На узбурканом мору је трошан брод и задњи морнар на њему, који клечи у молитвеном ставу, предвиђајући и схватајући своју злу судбину. Његова молитва заузима први чланак

првога стиха у терцету („И моли оца...“). Након тога слиједи одсудни удар таласа преко брода, „прасак и пошљедњи јаук“. Завршни терцет сугерише тријумф ноћних, мрачних сила и над самом Господом. Чује се да негдје Господ плаче, „а ноћ се цери“, угрожавајући чак и небеса:

Небеса хваїа као црни њаук.

Пријетећи и безнадни „црни простор неба“ из првога катрена сада је угрожени простор, ухваћен гротескном и мрачном силом ноћне авети, као огромним црним пауком. Из цјелине пјесме снажно бије метафизичко незнање: црни, и ноћним пауком угрожени, простор неба, немоћни Господ који плаче, узалудна молитва бродоломника и тријумф авети која се цери.

Шантић је, очито, добро знао шта је сонет; водио је рачуна о сонетном „зглобу“ и значењским обртима, а његове сонетне „грешке“ су значењски оправдане – „грешке с учинком“. Шантићева системска огрешења о сонетну форму водила су стварању типа кружног или прстенастог сонета.

Хајне је био, несумњиво, омиљени Шантићев пјесник: двапут се Шантић враћао Хајнеовом *Лирском инџермецу*. Траг Хајнеове пјесме „Лорелај“ препознат је на Шантићевој оспораваној, а бриљантној пјесми „Вече на шољу“ да је чак порицана аутентичност Шантићевог звучног ремек-дјела и пјесма проглашавана за *инцидент*, тим прије што је „изван основне Шантићеве поетске линије“. Ни оспоравање ни аргументација нијесу добронамјерни: „Вече на шкољу“ припада кругу Шантићевих пјесама са темом молитве, међу којима је репрезентативна пјесма „Херцеговац на молитви“, док се пјесма „Вечерња звона“ и по основним мотивима (залазак сунца, звук звона, вечерња молитва), и по кратком стиху и необичној рими, и по форми круга, односно прстена као композицијског начела карактеристичног за Шантића, може чак сматрати варијацијом на пјесму „Вече на шкољу“. Ова пјесма, дакле, нити је „инцидент“, нити је „изван основне Шантићеве поетичке линије“, већ је у самом средишту Шантићевог поетског свијета и достиже врх по својој еуфонији и звучним квалитетима не само у Шантићевој поезији већ је – по свом звучном склопу – у самом врху поезије српског парнасосимболизма, па и цјелокупне српске лирике. То је пјесма заиста чудесног и већ описаног звучног склопа.

О Шантићевој елегији, или можда балади, „Претпразничко вече“ најтоплије, најаналитичније и најбоље су говорили пјесници, а међу свим тумачима – и пјесницима, и критичарима, и професорима – најбоље, најчешће ненадмашни, Миодраг Павловић. Скендер Куленовић

је видио Шантића као достојанственог пјесника бола, који је – у то нас увјерава „Претпразничко вече“ – био рођен „као песник“:

„Ја никада нисам без сузе у грлу прочитао, и чини ми се да никад другачије нећу моћи прочитати него тако, кроз тужни и срећни прелом сузе очиње, његово „Претпразничко вече!“

Ослањајући се на Пера Слијепчевића, Рајко П. Ного види Шантића као највећег пјесника патријархалне елџије – мислећи притом прије свега на „Претпразничко вече“ и пјесме око њега – који је спајао епско насљеђе са својом лириком. У варијацијама мотива оронулог старога дома осликао је нестанак цијеле једне патријархалне културе. Ного је ванредно лијепо уочио значај апокалиптичног црва у Шантићевој поезији и један је међу ријеткима који је указао на вриједност, по мени изузетне, пјесме „Жетеоци“.

Миодрагу Павловићу се не може порећи ни модерност, ни познавање пјесничке традиције, ни мисаона продорност, ни одсуство става, не строгост критичког суда. Зато је од нарочитог значаја шта овај модерни, у традицију упућени, пјесник и врстан аналитичар и есејиста мисли о Алекси Шантићу, а прије свега о пјесми „Претпразничко вече“.

За Миодрага Павловића, ова пјесма је „и носталгична, и описна, чувствена и трагична, конкретна и визионарска“; она је „изванредна песма штимунга“, с драматиком судбинског догађаја „који је увучен у унутрашњост песникову, а по својој структури има карактер ритуала“. У претпразничкој вечери нешто се догађа у „космичком календару“, човјек се повлачи у себе, а „ентеријер почиње да лебди“.

Чак и ова изузетна Шантићева пјесма показује дубоку „сродност са духом усменог и народног певања; она припада широкој породици песама са сличним мотивима [...] пригодних, свечарских, коледарских“. Пјесма, међутим, казује сасвим индивидуално искуство, у својим најдубљим слојевима поново опште и општељудско. Празницима припада „сјећање на мртве“ с којима смо везани идеалима и тијелом. У пјесми се прво евоцирају умрли чланови породице, а онда давна времена и Страхињић Бан. Ритуал обреда игре претворен је „у обред осећајности“.

Павловић потом гради један шири контекст пјесама о празницима, упућујући нас на „Чобанинов Бадњак“ Вељка Петровића, „Спомен на Руварца“ Лазе Костића, „Гаврана“ Е. А. Поа, пјесму „Уочи св. Агнеса“ Џ. Китса, шпанску романсу о војводи Арнолду и први дио Гетеовог *Фауста*, односно Фаустов монолог уочи Васкрса. Силина пјесниковог сјећања на мртве превазилази индивидуално-психолошке оквире и Шантић, снагом своје евокације у слутње „реконструирше структуру једног празника у архаичном виду“. Павловић се позива на Чајкано-

вића, истичући да је Бадње вече празник душа и „празник врховног бога“.

У пјесми се интуитивно спаја „индивидуално сећање са облицима митског памћења“; општи се с мртвима у својој самоћи продуженим сјећањем на покојнике. Та самоћа продубљује се као понор у другом дијелу пјесме, али се усред те усамљеничке неутјешности јављају духови утјешитељи из пјесникових књига; кроз њих се „здружују сви људи, мртви и живи“. Код Шантића се јавља „тиха утеха културом и књигом“ и пјесма плијени „магијом те сачуване старе осећајности“.

Интерпретирајући „Претпразничко вече“, Павловић је дао и оцјену Алексе Шантића у цјелини, при чему је нарочито значајан његов суд о природи и вриједности Шантићеве социјалне поезије. „Шантић је успео социјални песник“, који социјалне пјесме не пјева по спољашњем диктату идеологије и програма, „него свим својим срцем и искуством“, спајајући социјалне и националне, односно патриотске мотиве; отуда „осећајност његовог песничког израза и спонтана архаичност, дирљива питорескност песниковог декора“. То је пјесник „прикривених песничких вредности“, чија „топлина нам је потребна исто као и његово мушко суочавање са трајним и судбинским проблемима у нимало лакој животи нашег човека“; он „антрополошки симболизује карактеристичан и противречан спој нашег балканског света који је до данас актуелан: спој револуционарног елана и патријархалног менталног оквира, спој који нам је, такође и данас близак јер га готово свакодневно видимо како даље живи, и без те драматичне противречности“.

С добрим разлозима је још давно истакнуто да је Алекса Шантић превасходно родољубиви и социјални пјесник – то су двије доминантне и моћне линије у његовом пјесништву и то тешко да неко може порећи. Погрешно је и недопустиво, међутим, редукovati Шантићево пјесништво на родољубиво и социјално; на ту грешку је указао већ Милош Црњански. Дубоко поштујући ова два моћна тока Шантићеве поезије, увјерен сам да је најдубљи и најбољи изван тих токова.

Пјесник врхунских елегија („Претпразничко вече“, „Наш стари доме“, „Моја ноћи“, „Једна суза“), пјесник једне од наших најартифицијелнијих пјесама кратког стиха, савршеног склада звука и значења, изузетно богатих звучних и визуелних слика („Вече на шкољу“), пјесник који је укоријенио терцину у српско пјесништво, испјевао највише сонета у српској поезији и оставио свој печат на сонету створивши два типа кружног, односно прстенастог сонета, најзад пјесник изузетних родољубивих, социјалних и интимних пјесама с разлогом је одабран да се његовим именом и његовом поезијом обиљежи Дан

Библиотеке САНУ.

Дубоко поштујући Алексу Шантића и не мање Богдана Поповића, завршавам своје слово о Шантићу понављањем једне већ одавно учињене исправке, која се често превиђа. Идући за првим, загребачким издањем *Антилопије новије српске лирике*, наши историчари књижевности и тумачи поезије упорно понављају грешку тврдећи да је Богдан Поповић унио у своју *Антилопију* једанаест, а не дванаест Шантићевих пјесама. Превиђа се да је аустроугарска царска цензура њежно избацила из првог, загребачког издања Матице хрватске Шантићев сонет „Бока“. Зато молим наше тумаче поезије да више поштујемо своје величине, Алексу Шантића и Богдана Поповића, од данас анонимног, у дубок и заслужен заборав палог аустроугарског царског цензора, и да вратимо у нашу колективну свијест Шантићев сонет „Бока“ међу антологијске пјесме, као што је враћена у Поповићеву *Антилопију* између Ракићеве пјесме „На Газиместану“ и Шантићеве „Остајте овдје“, без обзира на васкрсавање идеала аустроугарске монархије. Тим сонетом, жртвом туђе цензуре, захваљујем вам на пажњи и на части коју сте ми указали:

БОКА

*Наша мила Боко, невјесито Јаграна!
Покривена небом к'о од њлаве свиле,
Љејша си од своје њриморкиње виле,
И свјејлија си од њеној ѡердана.*

*Никада се ѡебе наїледао не би'!
Но да ми је једно: да ѡосїанем валом
Сињеја ѡи мора, ѡа ѡред ѡвојим жалом
Да вјечитио шумим и да ѡјевам ѡеби,*

*И да с ѡобом ѡледам на ѡвој Ловћен ѡлави!
Па једноја дана кад се Госїод јави,
Кад орлови наши високо заброде,*

*И са ѡвојих руку ѡану ѡвожђа ѡврда:
Да ѡобједну химну слушам с ѡвојих брда,
И да с ѡобом славим дан Злаїне слободе!*

